

Міністерство освіти і науки України
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Muzyki
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Рівне – 2022

Редакційна колегія:

Сверлюк Я.В. – доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв РДГУ;
Олексюк О.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка;

Павелків Р.В. – доктор психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік АН ВШ України, перший проректор Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Ю.В. – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік Національної академії наук вищої освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, європейської інтеграції та інновацій;

Mirosław Dymon – Dr. hab., prof. Uniwersytet Rzeszowski Wydział Muzyki;

Лісова С.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Малафійк І.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету;

Дем'янчук О.Н. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Потапчук Т.М. – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Цюлюпа С.Д. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Крижановська Т.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Прокопович Т.Ю. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Радковська Л.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Сверлюк Л.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;

Филипчук М.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естрадної музики Рівненського державного гуманітарного університету.

*Рекомендовано вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 4 від 28.04.2022 р.)*

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості : зб. наук. пр. /
М 656 Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т,
Ін-т мистецтв. – Рівне : Волин. береги, 2022. – Вип. 8. – 192 с.

ISBN 978-966-416-932-2

Збірник наукових праць присвячений актуальним питанням професійної підготовки фахівців мистецького напрямку. Висвітлюються сучасні методологічні підходи розвитку творчої особистості студентів, охарактеризовано особливості музично-педагогічної діяльності.

Для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, науковців й працівників в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

Теорія і методологія мистецької освіти

<i>Крижановська Т.І.</i> До питання варіативності методики реалізації мистових ліній музичної освіти у початковій школі	5
<i>Крусь О.П.</i> Методологічні аспекти формування національної вихованості майбутніх учителів музики	10
<i>Кухар Я.О.</i> Особливості сакрального музикування за авторством М. Леонтовича	15
<i>Ногачевська І.В., Григорчук І.С.</i> Формування фахових компетентності студентів в процесі вивчення вокально-хорових дисциплін	22
<i>Парчук І.М., Гумінська О.О.</i> Методи розвитку навичок імпровізації учнів-піаністів ДМШ	28
<i>Пастушок Т.В.</i> Принципи формування комунікативної культури майбутнього диригента оркестрового колективу	35
<i>Сверлюк Я.В., Сверлюк Л.І.</i> Взаємодія диригента з творчим колективом як педагогічна проблема	41
<i>Якимчук С.Н.</i> Неперервність освіти студента-хормейстера як системне середовище формування особистості	49

РОЗДІЛ II.

Сучасні виміри мистецтвознавства

<i>Балаєва О.С.</i> Вараська музична школа, як один з основних осередків музичної культури Рівненського Полісся	55
<i>Столярчук Б.І.</i> Богдан Яремко – дослідник традиційних сопілкових інструментів і їх музики	60
<i>Даюк Ж.Ю., Бордун Н.Р.</i> Основні тенденції розвитку фортепіанного мистецтва Львівщини в контексті західноєвропейської музичної культури	65
<i>Гурин М.А.</i> Аматорське хорове виконавство м. Рівного на сучасному етапі національного культуротворення	73
<i>Димченко С.С., Савчин О.В.</i> Художні аспекти виконавської інтерпретації Концерту-поєми для баяна із симфонічним оркестром Альбіна Репнікова	78
<i>Димченко С.С.</i> Педагогічні погляди та диригентська майстерність Петра Свердлика	89
<i>Кривицька В.В.</i> Творча діяльність маестро П. Муравського на посаді художнього керівника державної хорової капели УРСР «Трембіта»	101
<i>Мельничук С.Ф.</i> Класичне музичне мистецтво та його фоновість в розрізі сучасної культури	105
<i>Остапчук М.М., Никон О.К.</i> Українське фортепіанне мистецтво у контексті розвитку вітчизняної музичної культури	112
<i>Осіпкіна Д.В.</i> Українське вокальне мистецтво: ключові аспекти становлення та розвитку	117
<i>Пастушенко А.С.</i> Родинно-побутова пісня, балада, як явище барокової культури	122
<i>Продан В.В.</i> Фортепіанна творчість Миколи Ластовецького в контексті розвитку української музичної культури	127

<i>Прокопович Т.Ю.</i> Столітній ювілей Миколи Лисенка в умовах ворожих ідеологій (за матеріалами воєнної преси).....	131
<i>Роговська В.О.</i> Стилiстичні особливості української сучасної хорової музики	136
<i>Харитон І.М.</i> Трансформація стражденного в системі координат культурової пісенної обрядовості української православної традиції.....	141
<i>Цапун Р.В.</i> Рокитнівщина: з фольклорної експедиції 1987 року.....	150

РОЗДІЛ III.

Методика музичного навчання і виховання

<i>Борщ К.О., Крижановська Т.І.</i> Розвиток художньої компетентності старшокласників методом творчого практикуму в курсі «Мистецтво»	158
<i>Василишин І.В., Гумінська О.О.</i> Методи та прийоми розвитку комунікативних навичок учнів 5-7 класів на уроках музичного мистецтва.....	164
<i>Висоцька Д.С.</i> Музичний розвиток дітей з особливими освітніми потребами на уроках фортепіано	169
<i>Кулакевич А.В., Радковська Л.М.</i> Ретроспективний аналіз проблеми «слухання музики» в педагогічній теорії та практиці минулого.....	174
<i>Малей Я.Р., Радковська Л.М.</i> Нетрадиційні уроки як важливий аспект розвитку особистості школяра	179
<i>Тарчинська Ю.Г., Тарчинська І.Г., Ткачук А.О.</i> Вплив інформаційних технологій на мистецьку освіту	183
Про авторів	189

МЕТОДИ РОЗВИТКУ НАВИЧОК ІМПРОВІЗАЦІЇ УЧНІВ-ПІАНІСТІВ ДМШ

Анотація. У статті уточнено суть поняття «навички імпровізації», розглянуто його складові. Автори дослідили та систематизували різні методи розвитку навичок імпровізації учнів-піаністів ДМШ.

Ключові слова: навички імпровізації, викладання фортепіано в ДМШ, розвитку навичок імпровізації учнів-піаністів.

Annotations: The article clarifies the essence of the concept of «improvisation skills», considers the components of this concept. The authors researched and systematized various methods of developing improvisation skills of students-pianists of the State Music School.

Key words: improvisation skills, teaching piano at the State Music School, development of improvisation skills of pianist students.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство ставить перед людиною нові виклики, які вимагають нестандартних вирішень. Аби не втратити свою індивідуальність та не потонути в потоці інформації, дуже важливо в наш час мати творчий підхід до життя. На формування творчого ставлення до життя та розвиток творчих умінь, навичок спрямовують свою увагу заклади освіти. Особливо це важливо для мистецьких шкіл, які є «середовищем для розвитку творчого мистецького потенціалу громадян, їх художньо-естетичного розвитку» [12].

Увага викладачів-музикантів ДМШ звертається сьогодні не лише на набуття учнями-піаністами практичних навичок гри на фортепіано, а й на забезпечення розвитку творчих здібностей, обдарувань, серед яких особливе значення мають навички імпровізації.

Аналіз наукових досліджень. Для розв'язання окресленої проблеми важливе значення мають основні положення з питань інструментального виконавства і музичного навчання (О. Д. Алексєєв, Б. В. Асаф'єв, Л. А. Баренбойм, Л. Я. Гінсбург, Г. М. Коган, К. А. Мартінсен, Г. Г. Нейгауз, С. І. Савшинський та ін.). Музично-педагогічні аспекти імпровізації стали предметом висвітлення науковців (Б. В. Асаф'єв, І. С. Денисюк, Д. К. Кирнарська, М. І. Киященко, К. В. Тарасова, Г. М. Ципін, Б. Л. Яворський та ін.) та педагогів-практиків (Н. Б. Александріна, Л. А. Баренбойм, Г. Л. Гельфгат, С. А. Гільманов, В. М. Журавицький, С. П. Короп, О. Л. Маклігін, Н. М. Нестєрова, С. В. Острова, В. Д. Подвала, Г. І. Шатковський та ін.). Але практичним аспектам розвитку навичок імпровізації учнів-піаністів приділена незначна увага.

Мета статті – уточнити суть поняття «навички імпровізації», дослідити та систематизувати методи розвитку навичок імпровізації учнів-піаністів ДМШ.

Виклад основного матеріалу. Імпровізація (від лат. *improvisus* – непередбачений), за визначенням Ю. Є. Юцевича, – створення музики без попередньої підготовки, експромт [16, с.96]; за С. М. Мальцевим – такий вид музикування, коли процес створення музики відбувається безпосередньо під час її виконання, це «мистецтво мислити та виконувати музику одночасно» [8, с. 3]; за Д. К. Кирнарською, М. І. Киященко, К. В. Тарасовою, Г. М. Ципіним – одна із форм продуктивної художньої діяльності, внаслідок якої з'являється новий твір; в основі цієї діяльності лежить творче музичне мислення, яке реалізується («опредмечуються») за допомогою музичної мови» [13, с. 222].

С. М. Мальцев, спираючись на класифікацію видів імпровізації Е. Феранда (створену на підставах використовуваних інструментів та складу виконавців, мелодико-гармонічних характеристиках, місці та формі у структурі музичного твору), доповнює її видами, що стосуються виразних засобів, характеру заданого (імпровізація на чуже завдання, завдання, поставлене самим імпровізатором, образне завдання), ступеня новизни, глибоко досліджує всі її властивості [8, с. 5-10].

Велике значення імпровізації у музичному вихованні надавав Б. В. Асаф'єв, зазначаючи, що найнеобхіднішою справою є розвиток здатності до імпровізації. Творчий інстинкт виявляється в дітей у неодмінному прагненні менше споглядати чи механічно повторювати намічене, у бажанні самим брати участь і вносити своє [2, с. 100].

С. А. Гільманов називає здібності до імпровізації окремими комплексними здібностями, що виростають із загальних і спеціальних музичних здібностей, що формуються та розвиваються безпосередньо в самій імпровізаційній діяльності на основі одночасного укрупнення та диференціації способів презентації «смислових одиниць» імпровізації. Науковець окреслює імпровізаційні здібності: сформованість у мисленні таких репрезентативно-когнітивних структур, які дозволяють народжувати ідею твору та втілювати її в ході розгортання п'єси, вловлюючи одночасно всі нюанси звучання, відштовхуючись від них, впадаючи у особливий стан «розчинення» у музиці; високу особистісну значимість результатів імпровізації; привабливість «живої» взаємодії з аудиторією [4, с.118].

С. А. Гільманов стверджує, що вміння імпровізувати розвивається від освоєння власне «мовних» компонентів музичної мови до здібностей формування художнього образу, і на цій основі – до здібностей вибудовувати імпровізацію як цілісний твір. Основні характеристики імпровізаційних здібностей виявляються у відношеннях до музичної форми (фразування, структурування твору), до змістовно-індивідуальних характеристик музики (емоційно насичена уява та стильові засоби виконання), особистісних та соціально-психологічних сторін взаємодії з музикою [4, с.119].

Навички імпровізації, на думку І. С. Денисюк, – особистісне новоутворення, що зумовлює здатність музиканта створювати музику експром-

том, художньо-перетворювати її у процесі виконання і регулювати виконавський процес, невід'ємний атрибут творчості музиканта, що свідчить про рівень його професіоналізму і майстерності. В їх основі лежать такі навички, як гра на слух, здатність до вправної модуляції чи транспонування, вміння зіграти будь-яку музичну думку експромтом тощо [6, с.15].

І. С. Денисюк структурує навички імпровізації на три спеціальні блоки: операційний (навички слухо-моторного відтворення), творчий (навички творчого прочитання музичних творів), психологічний (навички психоемоційної саморегуляції). Навички слухо-моторного відтворення (операційний блок) уособлюють всі дії та операції, які здійснюються на основі міцної і оперативної взаємодії слуху, руки і музичної клавіші інструменту (струни, тощо) й практично реалізуються музикантом у якості вправного читання з листа, навичок транспорту, модуляції, гри на слух, як здатність експромтом розробляти музичну думку. Навички творчого прочитання музичних творів (творчий блок) демонструють творчі дії музиканта, які проявляються у вигляді гнучкості, варіативності у гри, креативності у виборі художніх засобів виразності тощо. Навички психоемоційної саморегуляції (психологічний блок) демонструють здатність музиканта «імпровізаційно діяти» й уособлюють такі дії, що дозволяють завчасно здійснювати зрозумілий і організований вплив музиканта на свою психіку, стани для позитивно результативної трансформації їх характеристик. В їх основі лежить імпровізаційно-результативна дія [5, с.104-105].

Імпровізації, на думку С. М. Мальцева, має відводитися важливе місце: як методу практичного вивчення теорії музики, як способу розвитку творчих (композиторських) навичок, як ефективному шляху розвитку виконавських якостей. Її головною метою педагог вважає вивільнення прихованої творчої енергії виконавця, що може призвести до більш вільного відчуття інструменту, кращого використання його колористичних можливостей, навичок транспонувати, виробляти швидкість реакції творчого мислення, технічної та емоційної свободи, вільного акомпанування співу, танцям [9].

Б. В. Асаф'єв у своїй роботі з учнями-початківцями ґрунтувався в першу чергу на принципах варіаційності та підголоскової поліфонії. Він пропонував складати різні варіанти однієї мелодії, потім – підголоски до запропонованої мелодії, домагаючись максимуму самостійності голосів, розвиваючи поліфонічне мислення. Надалі, учням пропонувалося створення мелодії до вірша з наступною інструментальною імпровізацією ілюстративного характеру [2, с.111-112]. Велику роль імпровізаційним формам надає Карл Орф, який пропонує поєднувати мовленнєву, вокальну, інструментальну, пластичну творчість з грою, театралізацію. Початковий етап музикування за К. Орфом – колективний, що наближається до давньої першотворчості, коли співи, танці та драматична дія були в синкретичній єдності [14].

Звернемося до методів розвитку навичок імпровізації учнів-піаністів. Л. А. Баренбойм у фортепіанній школі «Шлях до музикування» пропонує два важливих види творчих завдань – створення чи доскладання мелодії у різних

варіантах. Педагог починає із завдання вигадування мелодії на задані віршовані тексти з обмеженням двома звуками малої терції, потім кількість ступенів збільшує, працює над характером мелодії. Завдання на завершення безтекстових незакінчених мелодій виглядали наступним чином: пропонувалися характер, ритм, діапазон та наведені фрагменти двох мотивів, а учень має мелодизувати ритмічні звороти, придумати й зіграти продовження мелодії. Завдання на одноголосність антифонного типу: в одній частині нотного тексту повністю виписуються партії обох голосів, а в іншій – лише «мелодійні питання». Відповіді ж у другому голосі (у партії іншої руки) має дописати дитина, дотримуючись зазначеного йому ритму [3, с.349-351].

Для розвитку творчих навичок Л. А. Баренбойм також використовував створення найпростішого акомпанементу або вибір супроводу з кількох наведених зразків, складання фактурних та іншого типу варіантів етюдів, вигадування вступів та закінчень, створення варіацій, музичне ілюстрування казок (ритмізувати виписану звуковисотну послідовність, скласти мелодії до вальсу маленької феї і маршу іншого персонажа тощо) [3, с.349-351].

Г. І. Шатковський первинною формою творчості називає створення твору, яке має готувати імпровізацію. Для цього пропонує якомога раніше навчати дітей гармонії. З першого класу він запроваджує гармонічні звороти зі створенням на їх основі музичних фрагментів, у яких потрібно дотримуватися важливих правил музичної форми. Так педагог дає можливість учням підготувати кілька варіантів музичного твору з наступним вибором найцікавіших. Миттєве звернення до накопичених у пам'яті заготовок стає фундаментом для імпровізації, спонтанного створення музичного тексту [15].

Розвиток імпровізаційних навичок, на думку С. А. Гільманова, здійснюється від проходження тексту імпровізації на основі штампів, накопичених у моторно-виконавчому арсеналі з орієнтиром на ритміку, мелодіку, гармонію, зв'язок фраз і до побудови загальної логіки імпровізованого твору, а на цій основі – здійснення переходу до художнього образу, в якому присутній «позамузичний», соціокультурний зміст [4, с.123].

О. Л. Маклігін, автор навчального посібника «Імпровізуємо на фортепіано», пропонує починати з раннього вивчення дітьми гармонії через слухове сприйняття та гру акордів на інструменті, а не через нотний запис. Водночас педагог вводить ансамблеві імпровізації: учень тримає тризвучну педаль, а вчитель грає фігурацію; вчитель показує імпровізаційний мотив, а учень – повторює почуте. Для розуміння форми та вироблення відчуття зупинки освоюються каденційні звороти, окрема увага приділяється практичному вивченню різних типів фактурних рисунків. Паралельно розвивається фантазія дитини – створювати яскраві образні музичні замальовки.

Найважливішими підготовчими прийомами розвитку навичок імпровізації О. Л. Маклігін називає гармонічні та мелодичні звороти, фактурні та ритмічні рисунки з творів, що вивчаються в класі за фахом, які слід «виокремити», усвідомити і зробити основою для майбутніх імпровізацій.

Акцентування уваги учня на яскравих музичних зворотах сприяє кращому розумінню музики, як і з чого вона зроблена. Педагог рекомендує виконували всі імпровізації на основі запозичених елементів, але в інших, відмінних від оригіналу тональностях [7].

В. Д. Подвала, В. М. Журавицький, С. П. Короп, Н. М. Нестерова, С. В. Острова є авторами програм з основ композиції для шкіл естетичного виховання. В. Д. Подвала пропонує різні завдання для імпровізації: за малюнком, продовження фрагментів пісень, імпровізація і продовження інструментальних мелодій, підбір другого голосу, підбір басу і гармонії, створення ритмічного акомпанементу, формотворення, варіювання, вільне творення на тексти [11].

Г. Л. Гельфгат розробив програму курсу імпровізації, яка розрахована на восьмирічне навчання у ДМШ та ДШМ, яка реалізовується в три етапи: початкове навчання імпровізації (підготовчий та 1-й класи), навчання імпровізації на «позамузичних» моделях (2-4 роки навчання), навчання імпровізації на «музичних» моделях, імпровізації в різних стилях, у тому числі – джазова імпровізація (з 5-го класу) [10]. Г. Л. Гельфгат пропонує гру на фортепіано мелодій у супроводі витриманого інтервалу, підтекстовку мелодій; діалоги «питання – відповідь» для вчителя з учнем; транспонування знайомих мелодій у паралельні й однойменні тональності; гру простих секвенцій; гру кадансів I – V – I, T – IV – I⁶ – V – I; вироблення навичок читання з листа гармонічних схем у джазі [10].

Н. Б. Александрина в програмі початкового курсу імпровізації пропонує ритмічну, звукотворчу (темброву, динамічну) імпровізації, діатонічні та хроматичні секвенції (мелодійні та акордові), вокальну імпровізацію з подальшим записом вокальної партії, імпровізацію в пентатоніці на чорних клавішах, найпростіші варіації, підбір мелодії на слух з наступним записом; варіанти мелодійної та акордової фактури, гармонічні функції, основи музичної форми, гармонізація мелодії, імпровізація у стилі маршу, вальсу, польки, ліричної мелодії. Пізніше, на думку автора, слід вчити учнів імпровізувати на заданий образ з використанням різних штрихів, динаміки, типів фактури, педалізації, ладо-гармонічних зв'язків, створювати власні п'єси, записувати вигадані мелодії на віршований текст, акомпанемент [1].

С. А. Гільманов зазначає, що в оволодінні вміннями імпровізувати потрібно використовувати і заучування, і повторення імпровізацій кумира, варіативне використання знахідок авторитетних імпровізаторів. Але водночас важливішим є формування прагнення висловити в імпровізації якийсь, тільки цьому музикантові важливий сенс [4, с.122].

Для розвитку навичок імпровізації І. С. Денисюк пропонує музичні методи навчання, зокрема: ідеомоторний, метод набуття музичного досвіду шляхом прослуховування різножанрової музики, підбору музичних творів на слух, записування власних імпровізаційних фрагментів нотами, інструментального награвання, метод СНП (слухання-наслідування-повторення),

метод ескізної гри, метод обігрування, метод імітаційного моделювання, метод виконавського перебільшення, метод невинного програвання [6, с.16].

Висновки. Таким чином, навички імпровізації є комплексними навичками, що базуються на загальних і спеціальних музичних здібностях, розвиваються безпосередньо в самій імпровізаційній діяльності (Б. В. Асаф'єв С. А. Гільманов І. С. Денисюк С. М. Мальцев), до яких можна віднести навички технічно та емоційно вільно відчувати інструмент, використовувати його колористичні можливості, швидко творчо мислити, вміння транспонувати, акомпанувати співу, танцям, вміння писати музики (С. М. Мальцев).

Методами розвитку навичок імпровізації учнів-піаністів ДМШ можуть бути: створення варіантів однієї мелодії, підголосків до мелодії, мелодії до вірша (Б. В. Асаф'єв); створення чи продовження мелодії в різних варіантах; вигадування мелодії на віршований текст, на задані звуки; завершення безтекстових незакінчених мелодій; мелодизація ритмічних зворотів; створення акомпанементу, вступів та закінчень, створення варіацій, музичне ілюстрування казок (Л. А. Баренбойм); створення мелодій на основі гармонічних зворотів; накопичених у пам'яті гармонічних та мелодичних заготовок (Г. І. Шатковський); ансамблеві імпровізації учня та вчителя; освоєння гармонічних формул, каденційних зворотів, різних типів фактур (О. Л. Маклігін); імпровізації за малюнком, за текстом, продовження фрагментів пісень, продовження інструментальних мелодій, підбір другого голосу, підбір басу і гармонії, створення ритмічного акомпанементу, формотворення, варіювання (В. Д. Подвала, В. М. Журавицький, С. П. Короп, Н. М. Нестерова, С. В. Острова); гра мелодій у супроводі витриманого інтервалу, підтекстовку мелодій; діалоги «питання – відповідь» для вчителя з учнем; транспонування знайомих мелодій у паралельні й однойменні тональності; гра секвенцій, кадансів (Г. Л. Гельфгат); ритмічна, звукотворча (темброва, динамічна) імпровізації, діатонічна та хроматична секвенції (мелодійні та акордові), вокальна імпровізація, імпровізація в пентатоніці на чорних клавішах, найпростіші варіації, підбір мелодії на слух з наступним записом; імпровізація варіантів мелодійної та акордової фактури, імпровізація у стилі маршу, вальсу, польки, ліричної мелодії (Н. Б. Александріна); заучування, повторення імпровізацій кумира, варіативне використання знахідок авторитетних імпровізаторів (С. А. Гільманов); підбір музичних творів на слух, записування власних імпровізаційних фрагментів нотами, інструментальне награвання, метод ескізної гри, метод обігрування, метод імітаційного моделювання (І. С. Денисюк).

Перспективою подальших досліджень є моделювання власної методики розвитку навичок імпровізації учнів-піаністів ДМШ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александріна Н. Б. Импровизация как метод развития музыкально-творческих способностей учащихся-пианистов детских музыкальных школ искусств. *Вестник ЧГАКИ*. 2011. №4 (28). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/improvizatsiya>

kak-metod-razvitiya-muzykalno-tvorcheskikh-sposobnostey-uchaschihsya-pianistov-detskikh-muzykalnyh-shkol-iskusstv

2. Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. Ленинград: Музыка, 1973. 142 с.
3. Баренбойм Л. А. Путь к музицированию. Изд. 2-е, доп. Ленинград: Советский композитор, 1979. 352 с.
4. Гильманов С. А. Психологические характеристики способностей к музыкальной импровизации. *Вестник югорского государственного университета*. 2016. Выпуск 1 (40). С. 116–123.
5. Денисюк І. С. Формування навичок імпровізації майбутніх учителів музики у процесі інструментально-виконавської підготовки: дис. ... канд.пед. наук. Київ, 2017. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.08/dis_Denysiuk.pdf.
6. Денисюк І.С. Методика формування навичок імпровізації майбутніх учителів музики. *Мистецтво та освіта*. 2017. №. 4. С. 14-17.
7. Маклыгин А.Л. Импровизируем на фортепиано: учеб. пособие для музыкальной школы. Вып. I.И. Москва, 1997,1999. 33 с.
8. Мальцев С. М. О психологии музыкальной импровизации. Москва : Музыка, 1991. 88 с.
9. Мальцев С. Шевченко Г. Опыт обучения детей гармонии и импровизации. Вып. 1. Ленинград, 1986. 87 с.
10. Музична творчість і основи імпровізації. Імпровізація на фортепіано: Програма і методичні вказівки для дитячих музичних шкіл і шкіл мистецтв. Укл. Г.Л. Гельфгат. Київ, 1989.
11. Подвала В. Давайте сочинять музыку. 1-2 классы. Київ: Музична Україна, 1988. 65 с.
12. Положення про мистецьку школу: Наказ Міністерства культури України від 09 серпня 2018 року № 686 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-18>
13. Психология музыкальной деятельности: Теория и практика : учеб. пособие для студ. муз. фак. высш. пед. учеб. заведений. Д. К. Кирнарская, Н. И. Киященко, К. В. Тарасова; Ред. Г. М. Цыпина. Москва : Академия, 2003. 368 с.
14. Система детского музыкального воспитания Карла Орфа / ред. Л. А. Баренбойм. Ленинград: Музыка, 1970. 160 с.
15. Сочинение и импровизация мелодий: метод. разраб. для преподавателей дет. муз. и шк. искусств. / Авт.-сост. Г. И. Шатковский. Москва: Респ. метод. каб. по учеб. заведениям искусств и культуры. 1989. 86 с.
16. Юцевич Ю. Є. Музыка. Словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 352 с.

Наукове видання

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Відповідальний за випуск
Сверлюк Ярослав Васильович

Технічний редактор
Віталій Власюк

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 15.04.2022 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 11,16. Наклад 100 пр. Зам. 33.
Видавництво «Волинські береги».
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано у друкарні видавництва «Волинські береги».